

پروفیسور و. ای. آودی برف
پروفیسور بانوم. ا. ماتیه

مصر شناسی (ژئیتولوژی)

در اتحاد جماہیر شوروی سوسیالیستی

پیروزی انقلاب کبیر سوسیالیستی اکتبر وسایل وموجبات بی نظیری برای پیشرفت وتوسعة علم وفرهنگ ایجاد نمود. مصر شناسی هم یکی از رشته های علوم شوروی میباشد. در مدت ۳۲ سال در این رشته کارهای مهم ونمایی انجام یافته. در رشته مصر شناسی شوروی در بدوام لازم بود مسئله اساسی راجع به چگونگی روابط تولیداتی در جامعه کهن مصر طرح وحل گردد. مصر شناسان شوروی متوجه گردیدند که برای پیشرفت منظور خود باید بدواً این مسائل را حل کنند:

یادگارهای کهن مصر را که تازه کشف گردیده ومعرفیت دارند مجدداً بررسی ومطالعه نمایند، منابع ومدارک جدیدی پیدا کرده اعلام دارند ومسائل وموضوعهای جداگانه را مورد تدقیق قرار داده نتایج آن را جمع ومنظم نمایند.

در سرزمین ا. ج. ش. س.، در ماوراء قفقاز ومناطق ساحلی دریای سیاه حفاریات مهمی بعمل آمده، که نتایج علمی گرانبهایی داشتند. مجسمه های کوچک بیشمار، مخصوصاً هیكل های شبیه کوتوله ها، اصنام و بت های کوچک بدست آمد. این نمونه های جالب توجه پلاستیک ریز روابط بازرگانی ومدنی وفرهنگی بین ملل مناطق ساحلی دریای سیاه وقفقاز وقسمت مقدم آسیارا مشخص مینمایند. توجه کاملی بوسووع روابط متقابل بین مصر کهن وقفقاز عطف شده، در این زمینه آثار آکادمیسین ای. ای. مشچائینوف، ب. ب. بیوتروفسکی و. و. ای. آودی برف اهمیت زیادی دارند. همچنین باید خاطر نشان نمود، که در سرزمین مصر کهن هم اشیاء ساخت قفقاز پیدا شده اند (حفاریات معبد آمنخوتپ ۳ در بیسان).

مصر شناسان شوروی از حیث تحقیق ومطالعه وچاپ ونشر یادگارهای بسیار جالب توجه وفوق العاده گرانبهای تمدن مصر عتیق (خط نیشته های مختلف، نوشته های روی پاپیروس، آثار هنری، اشیاء مربوط به زندگی عادی ومراسم مذهبی) کارهای مهمی انجام داده اند بالاخص باید ترجمه یادداشت های تاریخی وچاپ ونشر پاپیروس ریاضی معروف مسکورا که استخراج گردیده، مقدمه از طرف آکادمیسین ب. آ. تورایف مورد مطالعه وتدقیق واقع شده بعداً بنحو کامل بوسیله آکادمیسین و. و. استرووه چاپ ومنتشر شده است، خاطر نشان نمود. بیکرها ومجسمه های کوچک موزة هنرهای تصویری مسکو با کمال دقت مورد مطالعه آکادمیسین ب. آ. تورایف قرار گرفته، سپس قسمتی از آنها مجدداً توسط و. و. باولوف چاپ ومنتشر گردیده است. مهرهای عتیق مصری را، ن. د. د. فلیتروفصف نموده است. و. ای. آودی برف. مخصوصاً بقدر زیادی ظروف کهن (آرکایک) زاتحت

بررسی قرار داده، و صف آن ظروف را که دارای تصاویر و نقوش تزئینی بوده، و همچنین بایروس‌هایی را که دارای نقوشی از کتاب اموات بوده در کتابی چاپ کرده است. مطالعه یادگاری‌های تمدن مادی و خط نبشته‌ها به مصرشناسان شوروی امکان داد مسائل علمی متعددی را که مربوط به ترقی اقتصادی و فنون مصر عتیق بود طرح و قسمتی از آنرا حل نمایند. ای. م. لوریه شرح عمومی فنون مصر عتیق را در مجموعه ای که از طرف فرهنگستان علوم ا. ج. ش. س در سال ۱۹۴۰ بچاپ رسیده تدوین نموده است. ن. آ. شولپو رشته‌های خاص فنون مصری را بررسی مینموده است (مانند «باغدگی در مصر عتیق»)، ن. د. فلینترهم («کارگاههای شیشه و ظروف گلی و کاشی سازی تل الامارنه») و امثال آن.

مهمترین موفقیت مصرشناسی شوروی عبارت است از طرح و تاحدی حل موضوع اساسی راجع به کیفیت روابط تولیداتی در مصر عتیق، یعنی تعیین نکات اختصاصی و مابه الامتیاز خود جامعه مصر عتیق و دولت آن از نظر تعلیمات راجع به انواع اساسی روابط تولیداتی در تاریخ جامعه بشری.

منحصراً حل صحیح این مسئله امکان میداد، که تاریخ مصر عتیق بعنوان جریان منظم جبری تاریخ درک و بررسی گردد. ی. و استالین خاطر نشان نموده است که: «وسائل تولیدات جامعه هر نوع که باشند اساساً خود آن جامعه هم همانطور است، افکار و نظریات علمی و نظریات سیاسی و مؤسسات آنها هم همانطورند... بنابراین، مهمترین وظیفه علم تاریخ عبارت است از بررسی و کشف قوانین تولیدات، قوانین تکامل نیروهای تولیدی و روابط تولیداتی و قوانین تکامل اقتصادی جامعه.»

مصرشناسان شوروی مسئله بوجود آمدن قدیمی ترین جامعه طبقاتی و دولت و موضوع طرزهای خاص بهره کشی طبقاتی و مبارزه را در مصر عتیق حل نموده اند. طرح این مسئله علمی از طرف مصرشناسان شوروی امکان داد وجود مرحله بدوی سازمان بدوی برده داری (سرواژ) را بشکل بردگی شرقی، خانگی، طبق آداب و سنن قدیم آباء و اجدادی (پاتریارکال) ثابت نمایند. در آن وضعیت برده داری هنوز بقایای آثار سازمان عشیره‌ای و جوامع روستایی مدت‌های مدیدی دوام داشته است. این کیفیت سازمان اجتماعی مصر عتیق مورد تصدیق عموم دانشمندان شوروی واقع شده است. موضوع اموال معابد (حرم‌ها) و برده‌های معابد در تألیف و. گ. ره در کاملاً تصریح گردیده، مسئله بوجود آمدن دولت جابرانه (دسپوتیک) هم - در پایان نامه نامزدی دکتری ن. م. پاستوفسکی شرح داده شده است.

مصرشناسان شوروی در آثار خود برای مسئله مبارزه طبقاتی در مصر عتیق اهمیت شایانی قابل بودند. اندرز نامه ایوور و متن جالب توجه ترین اندرز نامه برای نوورخ که روی بایروس بی نظیر ارمیتاژ لنینگراد محفوظ مانده. از این نظر مورد بررسی تزار گرفته است. آکادمیسین و. و. استرووه در مقاله خود تحت عنوان «بایروس ۱۱۱۶- و رکتووالهیات مصر عتیق» مسئله ارتباط بین الهیات مصر عتیق و الهیات عبریان کهن را که نهضت‌های مهم اجتماعی در آنها انعکاس یافته است بشوت رساند. و. ای. آودیوف

در مقاله خود تحت عنوان « مبارزه اجتماعی و تصرف مصر از طرف هیکسوس ها » مهمترین وقایع تاریخی آندوره مبارزات حاد و شدید طبقاتی را در تاریخ مصر عتیق توصیف و تحلیل نموده است .

بررسی مهمترین مسئله تاریخی درباره ترقی روابط اجتماعی - اقتصادی از نظر متودولوژی مارکسیستی - لنینیستی به مصرشناسان شوروی فرصت و امکان داد بنحو عمیق تری وارد موضوع مطالعه تاریخ سیاسی و مدنی مصر عتیق بشوند . مسائل کروئولوژی عتیق مصر برای تحقیق دقیق فهرست مانه فون راجع به سلاطین مصر از طرف آکادمیسین و . و . استرووه کاملاً مورد مطالعه قرار گرفته . مسائل علمی تاریخ جنگی مصر و مقدم بر همه موضوع مقدمات سیاست توسعه و تصرفات جنگی مصر در دوره سلطنت جدید در تألیف علمی مخصوص (مونوگرافی) و . ای آودی یوف بنام « تاریخ جنگی مصر عتیق » نیز مورد تحقیق و تدقیق مخصوص قرار گرفته است . ای . م . بوریه چند مقاله درباره تاریخ حقوق مصر عتیق منتشر نموده است ، که بالاخص مربوط به قاضیان غیبگو (اوراکل) یا قضاوت غیبگویان و تاریخ قانونگزاری مصر میباشد .

در بررسی و تحقیق درباره تمدن مصر عتیق مصرشناسان شوروی تمام مسائل را در حال ارتباط کلی و تفکیک ناپذیر با مجموع تمام وقایع و پدیده های زندگی اجتماعی در جلگه رود نیل در دوره تاریخی مشخص مورد رسیدگی قرار میدادند . به این ترتیب هنگام تحقیق درباره هنرهای مصر ، مصرشناسان شوروی به تحلیل رسمی و صوری و تصدیق عناصر استیلی یادگارها اکتفا ننمودند ، بلکه کوشش میکردند اصولاً خصوصیات عمده یادگارهایی را که مطالعه مینمودند دسته دسته بعنوان پدیده ای بررسی نمایند که در نتیجه حوادث قطعی و معین تاریخی بوجود آمده اند و مشروط به تغییرات مشخصی در محیط جامعه بوده اند . در نتیجه تحلیل مجموع آن مدارک آنها نظم جبری تاریخ را در ایجاد مخصوصاً همان خصوصیات استیلی که مورد مطالعه قرار داده بودند توضیح میداده اند ، نه خصوصیات دیگری را .

در بررسی و تحقیق زبان مصری ، مصرشناسان شوروی کوشش میکردند به ثبت رسمی و صوری مدارک و ترکیبات مختلف صرف و نحوی اکتفا نمایند ، بلکه با استناد به تعلیمات جدید آکادمیسین . یانار درباره زبان مدارک مربوط بزبان را از نظر جریان تاریخی تکامل جامعه در مصر عتیق و تحقیق و بررسی می کرده اند . یو . پ . فرانتسوف در تألیف خود بنام : « درباره تحلیل آثار محجر قدیمی (پالئوتولوژیک) ریشه های لغوی کشاورزی مصر عتیق » و پ . ب . پیوتروفسکی در مقالات خود تحت عنوان « دسته معنوی لغات در یادگارهای تمدن مادی » و « در خصوص ریشه لغوی آهن در زبان مصری عتیق » ارتباط مدارک علم زبان را با تاریخ تمدن مادی ثابت نمودند . آنها بقایای آثار اعصار بسیار قدیم را در زبان کشف نمودند ، که حقایق مسلم و بسیار مهم تاریخ مصر عتیق را تصویر و مجسم میکردند .

مصرشناسان شوروی تئوری مترقی و جدید آکادمیسین ن . یانار را که « تئوری یافه تیک » نامیده میشود با زبان مصر عتیق و خط نبشته های آن تطبیق کرده ، ثابت نمودند .

که در زبان مصری و خط پروگلیفی يك سلسله دسته‌های معنوی لغوی وجود دارد که زبان مصری عتیق را به گروه زبانهای یافه تیک نزدیک مینماید. نمونه اینموضوع دسته‌های معنوی لغوی «آسمان - فلز»، «چشم - خورشید - زندگی» «آب - درخت - زندگی» میباشد که بوسیله ای. ل. اسنه‌گیر یوف به ثبوت رسیده‌است. ای، گ. - لیفشیتس مشخصات راجع به ارتباط ضروری عمومی زبان مصری عتیق را درباره لغات «مرده» و «دشمن»، «زمان» و «فضا» مطالعه و بررسی نمود. در عین حال باید عملیات و تألیفات پ. و. برنشتت را خاطر نشان نمود، که بمطالعه و تحقیق زبان قبطلی اختصاص یافته‌است. مؤلف مذکور مسائل مربوط بصرف و نحو زبان قبطلی را مورد رسیدگی قرار داده، همچنین متونی از زبان قبطلی را از مجموعه‌های موزه‌های شوروی انتشار داده‌است. در يك سلسله مقالاتی که به نقوش تزیینی (اورنامان) مصر عتیق و خط پروگلیفی مصر عتیق و شمایل‌کشی مذهبی اختصاص داشتند بوسیله و. ای. آودی یف نگارش یافته، و نامبرده وجود مأخذ وریشه واحدی را ثابت کرده‌است، که از آن خط، نقش تزیینی و تصویر بوجود آمده، رشد یافته، ولی همیشه ارتباط نزدیک و کامل بین خود را به تناسب طرز تفکر معین تصویری مردم آن زمان حفظ نموده‌است. همچنین تحقیق و بررسی ادبیات مصر عتیق توجه و دقت مصر شناسان شوروی را جلب میکرده‌است. يك سلسله تألیفات آنها به تحقیق و مطالعه افسانه‌ها و اساطیری اختصاص یافته‌اند، که نکات و خصوصیات خلاقیت ملی عتیق را حفظ نموده‌اند. مقالات یو. پ. فرانسنوف در باره افسانه‌های مصری عتیق و کتاب بانوم - ا. ماتیه بنام «اساطیر مصر عتیق» از آنجمله میباشد.

تحقیق و بررسی درباره هنرهای مصر عتیق در کارهای مصر شناسان شوروی دارای مقام بسیار مهمی است. موجود بودن نفیس ترین مجموعه‌های آثار هنری مصر در موزه ارمیتاژ لنینگراد و موزه هنرهای تصویری مسکو در این مورد کمک‌های مهمی بآنها نموده‌است. دانشمندان شوروی در کتابهای مختلف نفایس هنری موزه‌های شوروی را منعکس و چاپ و منتشر مینمودند و ضمناً يك سلسله مسائل مخصوص راهم طرح مینمودند به این منظور که تألیف جامع و کاملی درباره تاریخ هنرهای مصر بوجود بیاورند. تحقیق و بررسی معماری مصر عتیق، که مظهر قدیمی ترین نمونه‌های معماری مجلل و با عظمت بود، اهمیت اصولی زیادی داشت. اشکال اساسی معماری و مجموعه‌های معماری که با طبیعت و محیط هم‌آهنگی داشتند مورد مطالعه و تحقیق قرار گرفت. و. ن. ولادیمیروف چندین مقاله خود را به تحلیل تناسب معماری مصر عتیق اختصاص داده آلپوم مخصوصی تنظیم نمود. تألیفات متعدد هنر شناسان مصر شناس شوروی به تحقیق و بررسی پیکر سازی و مقدم برهه یکه صورت‌سازی مصری اختصاص یافته‌است، که نمونه‌های آنها در موزه‌های شوروی موجود و محفوظ می‌باشد. کتاب‌های و. و. پاولوف بنام «تصویر پیکری در مصر عتیق» و «پیکر سازی مصری متعلق به موزه هنرهای تصویری مسکو» و «شرحی راجع به هنرهای مصر عتیق» به این یادگارهای هنری مصر عتیق اختصاص دارد. يك سلسله مقالات به تشریح و تصویر یادگارهای هنری مصر عتیق، که در موزه‌های شوروی موجود میباشد و همچنین به طرح مسائل اصولی نظری (تئوریک) ادراک مارکسیستی پدیده‌های هنری

عتیق مصری تخصیص یافته است. بعنوان نمونه مقالات و. و. پاولوف را تحت عنوان «راجع به شکوه و جلال (مونه مانتال بودن) در هنر مصری» و مقالات بانوم. ا. ماتیه را تحت عنوان «نقش شخصیت هنرمند در هنر مصر عتیق» و مقالات ای. م. لوریه را تحت عنوان «عناصر داستانرانی حماسی راجع به حیوانات در تصویرهای مصر عتیق» میتوان نام برد. مؤلفین در این تألیفات جریان ترقی و تکامل هنرهای مصر را در زمینه واقعات و حقایق معین تاریخی تصویر و تشریح نموده، نظم جبری پیدایش خط مشی‌های مختلف و مشخص سبکی (استیلی) را در ادوار مختلف تاریخ مصر نشان داده اند.

یادگاری‌های هنری قبطی و تمدن مادی آنها در تألیفات بانوک. س. لیاپونوا، م. آ. ش. بانوم. ا. ماتیه مورد تحقیق و مذاقه واقع شده‌اند. باین ترتیب تحقیق و تدقیق در يك سلسله مائل مجزای مربوط به هنرهای مصر عتیق به مصر شناسان - هنرشناس شوروی فرصت و امکان داده تدوین و تنظیم مجموع تاریخ مارکیستی - لنینیستی هنرهای مصر عتیق نزدیک شوند. عملی نمودن این موضوع مهم و بزرگ را هیئت‌های کارکنان موزه ارمیتاژ لنینگراد و موزه هنرهای تصویری مسکو بعهده گرفتند. شرح‌های جداگانه هنرهای مصر عتیق را بانوم. ا. ماتیه، و. و. پاولوف، ن. د. د. فلیشر تهیه کرده اند.

مصرشناسان شوروی مذهب مصر عتیق را بر اساس سیاق شناسی (متودولوژی) مارکیستی - لنینیستی مورد مطالعه قرار داده، بطرز جدیدی يك سلسله مسائل وابسته به معتقدات مذهبی مصریان عتیق را طرح و تصریح نمودند. آنها اساس طبقاتی معتقدات مذهبی را در مصر عتیق کشف کردند و افشاء نمودند. در این مورد کتاب «پرستش اصنام (فنیسیسم) و مسئله پیدایش مذهب» اثر یو. پ. فرانستوف جالب توجه میباشد، زیرا مؤلف در آن يك سلسله نظریات (تئوریهای) بورژوا منشانه را مورد انتقاد قرار داده، نکات اختصاصی اصنام پرستی مصر عتیق را نمایان و ثابت نموده است. یو. پ. فرانستوف مدارک و اسناد مذهب عتیق مصر را برای حل کلی مسئله بفرنج و پیچیده پیدایش مذهب مورد استفاده قرار داده است.

بانوم. ا. ماتیه در مقالات خود تحت عنوان «متون اهرام - مراسم ترحیمی بحد از مرگ» و «مذهب فقیران مصر» يك سلسله منابع بسیار مهم تاریخ مذهب مصر عتیق را مورد تحقیق و تدقیق قرار داده است. مصرشناسان شوروی دقت و توجه مخصوصی به تحقیق و مطالعه «متون اهرام» عطف نموده اند، که قسمت اعظم آنها توسط آ. ل. کاتسه یوفسکی بزبان روسی ترجمه شده. آئین دولتی مصر عتیق، آئین آمون خداوند فیوی بوسیله ای. گ. فرانک - کامه نتسکی در يك سلسله بررسی‌ها و تحقیقات خاص مورد بررسی کامل و دقیق واقع شده است. موضوع اهمیت اجتماعی و استفاده سیاسی از مذهب در بررسی‌های مخصوص و. ای. آودی یوف تحت عنوان «تجویز مذهبی جنگ در هنرهای مصر عتیق (صحنه پیروزی)» و «ایده بولوژی الوهیت جنگ و قدرت پادشاهی در مصر عتیق» طرح و حل گردیده است.

فعالیت بزرگ و مهم و مجدانه مصرشناسان شوروی فرصت و امکان داد که به ایجاد تألیفات جامع و کلی درباره تاریخ مشرق عتیق، مخصوصاً راجع بتاریخ مصر عتیق نزدیک

کردند. نمونه این موضوع کتاب درسی و . و . استرووه بنام «تاریخ شرق باستانی» و کتاب درسی دانشگاهی و . ای . آودی یف بنام «تاریخ شرق عتیق» میباشد. در این کتابها تاریخ و تمدن مصر عتیق از نظر نظم جبری تکامل انواع خناس و معین روابط تولیدی مورد توجه قرار گرفته و تصریح شده است.

چاپ و نشر این کتابهای درسی دانشگاهی نتیجه فعالیت بسیار زیاد و مهم تحقیقی و آموزشی و پرورشی میباشد، که مصرشناسان شوروی بمنظور آماده نمودن متخصصین جوان، علماء تاریخ شرق باستانی و مخصوصا علماء تاریخ مصر عتیق انجام میدهند. دلیل توجه زیاد به مصرشناسی در اتحاد شوروی چاپ و نشر تعداد کثیری کتابهای علمی - عمومی در این باره میباشد. کتاب بانوم . ا . ماتیه بنام «مصرها چهار هزار سال قبل چه میخواندند»، کتاب ن . د . فلیتربنام «در کشور اهرام»، کتابهای ای . ل . اسنه گیویوف و یوپ . فرانستوف بنام «مصر کهن» از آن جمله میباشند. قسمت اعظم فعالیت برای جنبه عمومی دادن و نشر آثار عتیق در موزهها تمرکز یافته است، زیرا موزهها دارای مجموعههای گرانبھائی از عتیقات مصری میباشند. در موزه ارمیتاژ لنینگراد و نیز در موزه هنرهای تصویری مسکو نمایشگاههای متعدد، دورههای سخنرانیهای درسی، مصاحبهها و گردشهای علمی مخصوص برای دانش آموزان و دانش جوانان و توده های کثیر و بسیط مردم تشکیل داده اند.

مصرشناسان شوروی وقتی که برگشته براه طولانی و دشواری که طی نموده اند نگاه میکنند، تشخیص میدهند که مجموع نتایج کارهای آنها موقیتهای فردی اشخاص شمرده نمیشود. موقیتهای آنان نتیجه ترقی تمام علوم شوروی من حیث المجموع میباشد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

از نوشته های « یفا » جندقی
مجله جامع علوم انسانی

بند لقمان

لقمان فرزند خوبترن را از دربند گهت : هشت چیز از گفتار و کردار بیغمبران فرا گرفتم بنیوش و کار بند باش ، تا بیش بنده و خداوند ارجمندهمانی . چون در نماز باشی نگاه دار دل خود را ؛ چون در میان خورش باشی نگاهدار گلوی خود را . چون در میان مردم باشی نگاه دار زبان خود را ؛ چون در خانه بیگانه باشی نگاه دار چشم خود را . دو چیز را نیز یاددار خدا و مرگ را ، و دو چیز را فراموش کن نیکی که در باره مردم کرده باشی و بدی که در باره تو کرده باشند .